

Članak je proizvod dugogodišnjeg rada autorke kroz pružanje psihološke asistencije devojkama i ženama lezbejske orijentacije i edukativne programe iz oblasti različitosti za brojne ženske i mešovite nevladine organizacije; U periodu mart-jun 2005, autorka je pružala psihološku asistenciju ženama kao ko-voditeljica Grupe podrške za seksualno različite žene; Članak izlazi u okviru psihološkog web savetovališta Labrisa i "nastavlja se" na četiri prethodno objavljena u januaru 2004, junu 2004, decembru 2004 i junu 2005.;

LEZBEJSKI PARTNERSKI ODNOSI (ILI: KOLIKO JE VAŽNO POTRAŽITI PSIHOLOŠKU ASISTENCIJU ZA GRADJENJE LEZBEJSKOG PARTNERSKOG ODNOSA (A NE SAMO U KRIZI))

UVOD

"Osećanje kao da ništa ne radim dobro", "Kao da sam ostavljena na cedilu, zapravo se plašim da joj više nisam privlačna". Ona je na Nju ljuta zato što "uvek sve odredjuje u odnosu", a Ona na Nju zato što "sve pušta da Ona sama radi". Kroz smeh: "Ok, ako ništa drugo, bar smo totalno lude jedna za drugom!". "Raskidale smo već više puta i nastavljale...". "Umorila sam se od stalnog skrivanja, na početku sam pristala, sad više ni sama ne znam šta mislim o tome". "Da li ljutnja pripada vašem odnosu u ulogama roditelja ili partnerki?" Tišina... Ujedinjeno pričaju o početku partnerskog odnosa.

Članak je tu da podstakne devojke i žene lezbejske orijentacije na učenje o partnerskim odnosima, namesto "snalaženja" u istima. Takodje, ovo je pokušaj da se za lezbejski par demistifikuje "odlazak na terapiju", obzirom da su brojne barijere do tog koraka. Članak obradjuje "Isto i Specifično" - dinamiku partnerskih odnosa bez obzira na seksualnu orijentaciju, a zatim i naročito za lezbejske partnerske odnose. Nema univerzalnih tvrdnji kao što je "za lezbejske parove važi više (ili manje)...", odnosno ne postoji jedan, "tačan" ili apsolutni opis lezbejske populacije kao homogene grupe u kontekstu partnerskih odnosa. Naprotiv, poslednje što devojke i žene lezbejske orijentacije žele ili osećaju korisnim jeste slika "tipičnog para" koja izostavlja fleksibilno objašnjenje njihovih želja i briga. Da bi partnerski odnos uspeo i posedovao kvalitet, neophodno je razumeti dinamiku partnerskih odnosa, kao i šta lično unosite iz sopstvene predistorije i kakav

uticaj to čini na dinamiku. Zavisno od važnosti odnosa za akterke i njegove dužine trajanja (kako bi se "učinio fer pokušaj"), postići će se lični rad na predistoriji, izbegavanje ili smanjenje negativnih repeticija i rast odnosa u različitim sferama ili će se odnos zaljuljati i finalno raskinuti. Posebno razorno dejstvo na lezbejske partnerske odnose ima internalizovana homofobija.

PARTNERSKI ODNOSI SE UČE

Važno je učiti kako da gradite partnerski odnos. To nas najverovatnije niko nije učio ranije. Svaki par prolazi kroz faze kao što su Zamršenost /Isprepletanost, Individuacija i Kretanje ka autonomiji i može dospeti u teškoće. U takvim situacijama, izostanak traženja psihološke asistencije na našim prostorima se često čuje kao "kulturološki" - "nema se navika" ili zato što nosi stigmatu, te je samim tim teško postići razumevanje i poverenje u psihološku asistenciju, odnosno terapijski proces. Psihološka asistencija nudi sagledavanje intrapsihičke i interrelacijske komponente / stvarnosti i koegzistenciju onoga što znate i osećate. Pruža šansu da zauzmete distancu u odnosu na situaciju u kojoj ste se našli, čime možete da osetite dinamiku, a istovremeno ne izgubite kontrolu. Zvanično započinjanje sa sesijama za lezbejski par je izlaženje u javnost (coming out) po sebi. Samo neke od briga se tiču pravila poverljivosti, poverenja u stručnjakinju (gde i kako je uopšte pronaći i da je lesbian- friendly?) i u celokupan proces ("Razgovor samo može da pogorša stvari" ili "Kad se iznesu razlike, može da eskalira u konflikt, a konflikt u nasilje", nepoverenje proizašlo iz porodičnog ili nekog drugog iskustva), zatim kako birati terapeutkinju ("Da li će razumeti?"), "Hoće li brinuti o obema, stalo mi je da bude fer za obe."

Različiti problemi mogu dovesti do osećanja usamljenosti: od toga da se partnerke ne čuju, ne slušaju, nedostaju im veštine pregovaranja o različitim važnim životnim pitanjima, da li su uopšte na početku ustanovile "zlatna pravila" sopstvenog partnerskog odnosa?, jednoj od njih nedostaje intimnost koju su imale ranije ili se npr. suočavaju sa fenomenom "lesbian bed death" (nestajanje fizičke strasti). U partnerskom odnosu se uvek se radi o doživljaju, ne o činjeničnoj stvarnosti, jer takva ne postoji. Insistiranje na "objektivnoj istini" od strane jedne od partnerki je na korak do nasilnog

partnerskog odnosa. Jednostavno, Ti doživljavaš drugačije zato što imaš drugačiju predistoriju.

Svoju predistoriju nosiš celog života sa sobom. To su svi oni sadržaji u Tvom životu do ovog trenutka kada si u aktuelnom partnerskom odnosu. I lično ih unosiš kao "nasledje" u svaki partnerski odnos. Predistorija sadrži i "snage" i "štetu" i one izlaze na svetlo dana.

STUDIJA JEDNOG SLUČAJA

*Ma koje eventualno prepoznavanje akterki nije moguće. Sažetak slučaja preuzet iz prakse holandske psihoterapeutkinje Marleen Diekmann, opisan u njenom članku "SCHEIDEN EN VERBINDEN MET "EEN TAAL ERBIJ", 2005.

"Početak partnerskog odnosa A. (28 godina) i B. (36 godina) je bio intenzivan. Već pet godina žive zajedno i ne ide im više tako dobro. A. oseća kao da je B. suviše okrenuta ka seksu. Zbog toga se više ne oseća bezbedno i voljeno i blokira se kad treba da vode ljubav. B. se žali da stalno mora da se prilagodjava A., da mora da podnosi njena raspoloženja, rešava njene probleme i uzastopno se zauzima za nju. Doživljava kao da joj njihov odnos oduzima dah i donosi uznemirenost. U sesijama koje su sledile, pojavio se fragment obelodanjivanja da je A. kao mala devojčica bila zlostavljana od strane oca, dok je B. kao devojčica morala da brine o majci.

B.: "Odrasla sam sama sa majkom i ona je često ležala na kauču. Kasnije sam tek shvatila da je bila depresivna."

Osećanje uznemirenosti koje je B. saopštila i tendenciju da se prilagodjava, zapravo je prepoznala i u odnosu sa majkom kada je kao dete morala da obavlja "prljave poslove". "To nije bilo lako za malu devojčicu", kaže terapeutkinja. Majčina depresija je previše štetila porodici. Ova devojčica je oduvek morala sve da radi da bi se osećala bezbedno. Nije naučila da uspostavi granice. Što je bolje brinula o svojoj majci, šansa se uvećavala da će majka moći da bude "prava majka" i zauzvrat brine o njoj (bude funkcionalna za nju).

B.: "Ne mislim ništa loše, ali nekad imam osećanje kao da sam sa velikim, nestašnim detetom umesto sa odraslom ženom. Moram "svuda da je vodim za ruku", ne sme nekad ni telefonski razgovor da obavi. A onda kažem nešto što

joj ne odgovara i promeni se čitavo njeno raspoloženje i šta god učinim više ne pomaže. Nekada je se jednostavno plašim!"

A.: "Ponižavaš me kad ovako govoriš o meni. Sve mogu sama kad moram, oduvek sam mogla, tako da ako je to poenta, ubuduće ću sve sama da radim."

Terapeutkinja: "B., prepoznajete li u kojim situacijama doživljavate A. kao odraslu ženu?"

B.: "Da, najpre kad vodimo ljubav. Tad mogu potpuno da se prepustim i osećam se bezbedno s njom."

Terapeutkinja (pogledavši A.): "A to je baš najkonfuzniji deo Vašeg života, zar ne?"

A. se nasmeja i klimne potvrdno. Njenu želju da B. za nju brine i strah da svet generalno za nju neće pronaći saosećanje, B. doživljava kao ponavljanje da mora da radi "sve i svašta". A. ima želju da se prepusti i bude bezbedno dete koje dobija pomoć za svoje strahove što pred zahtevom partnerskog odnosa da učestvuje u seksualnosti doživljava kao redukovano.

U partnerskom odnosu A. i B. su izvesno vreme zadržale teškoće, ali postepeno su uspele nekako da ponavljanje svojih trauma razumeju bolje i postignu lični rast."

Bol i radost u životu osobe idu zajedno sa vezama i lojalnostima koje stižu do nje s generacije na generaciju, na njih utiče ona lično i njeno okruženje. Nekada lojalnosti zasmetaju i učini se da bi nam bilo lakše bez njih, međutim lojalnosti se ne mogu ukloniti ili iskidati, već je važno učiniti ih vidljivim, razumeti ih i potražiti novi oblik u okviru partnerskog odnosa. Koristiti psihološku asistenciju znači potražiti pomoć u oblikovanju novih izbora kroz svesnost o intrapsihičkoj stvarnosti. Prethodno doživljena iskustva su često bolna.

FAZE PARTNERSKOG ODNOSA

Potrebno je da prva sesija pruži mogućnost svakoj ponaosob da kaže o svom bolu i nezadovoljstvu u partnerskom odnosu i tada najčešće nisu u medjusobnom razgovoru, koliko se značaj ovog susreta ogleda u postizanju da jedna drugu slušaju. Imaš li prostora za Njenu percepciju, znaš li kako Ona to doživljava? Jedna prepirka između partnerki biva često predstavljena kroz dva doživljaja ("dve strane"). Važno je da obe predstave o(p)stanu kao simbol za činjenicu da nije opasno drugačije misliti i da se kako Ona misli

verovatno neće promeniti. Paradoksalno je da kad uvidite prethodno navedeno, Vaš lični doživljaj upravo počinje da se menja.

Zamršenost/ Isprepletanost - Kad se devojke i žene lezbejske orijentacije nadju u problemima, nadju se, u stvari, u zamršenosti koju često doživljavaju kao međusobnu (bespoštednu) borbu. Bliskost osećaju još samo kroz reakcije (čitaj: prepirke) jedne na drugu. Ne mogu jedna drugu jasno da "vide". Liči na beznadežni dens. U ovoj situaciji nije potrebno gotovo ništa elaborirati o međusobnoj isprepletanosti u "borbi" i o nedostatku autonomije, veoma je očigledno.

Individuacija - Kako u životu, tako i u sledećoj fazi podržavajućih razgovora sa stručnjakinjom, "posao" je da se predistorija uzme u svoje ruke i u delu u kojem uzrokuje teškoće u partnerskom odnosu učiti kako je ne ponavljati dalje sa partnerkom (ili ponavljati redje). Svaka partnerka ima svoj deo "posla" koji se tiče sopstvenog života i sopstvene odgovornosti u interakciji sa drugom. U razgovorima se govori i o primarnim porodicama partnerki, bivšim partnerkama/partnerima i drugim važnim osobama.

Jako je važno istražiti kako svaka partnerke lično izlazi na kraj sa usamljenošću i strahom od individuacije. Liči na napornu vežbu kojoj je nepoznat kraj. U ovoj fazi za partnerke takodje postaje jasno koliko su na destruktivan način povezane. Što više sadržaj postave otvoreno na sto, lakše će definisati ličnu strategiju i potražiti šta je moguće, odnosno dostižno. Postepeno, nastaje nova situacija u kojoj partnerke preuzimaju više odgovornosti za svoje reakcije.

Autonomija - Autonomija znači oslanjati se na sebe. Ovde se radi o stremljenju da se odvojite / oslobodite od osoba od kojih ste zavisni, a da sa njima ne izgubite vezu / nit. Npr. možete jedna od druge da se vidljivo razlikujete, a da niste jedna za drugu preteće i ugrožavajuće, dok se nekada pokaže da je zamršenost bolje okončati kroz raskid odnosa. Proces i dve partnerke su retko sinhronizovani. Nekada, odluka da se u razgovorima ipak ne iznosi sve otvoreno na sto ili izlaženje jedne od partnerki iz terapijskog procesa - može takodje označiti prekid s njene strane. Ukoliko par ima dete ili decu koju vole i o kojoj brinu, u proces su ugrađeni i eventualni efekti na decu.

I na kraju, jedan od "začaranih krugova" u koje može zapasti bilo koji partnerski odnos čini sledeće: Očekivanja od partnerske veze nisu komunicirana - Razlike u međusobnim očekivanjima ostaju "nevidljive" - Par nema konflikt - Dogadjaj koji iznosi očekivanja na videlo - Komunikacija o očekivanjima - Pojavljuju se razlike u međusobnim očekivanjima - Par ima konflikt - Nema dogadjaja koji bi izneli očekivanja na videlo - Očekivanja od partnerske veze nisu komunicirana (i ovim je krug zatvoren). Prepoznajete ?

NEKE SPECIFIČNOSTI U GRADJENJU LEZBEJSKOG PARTNERSKOG ODNOSA

Najvažnije je ne generalizovati iskustva lezbejskih parova. Popularna pogrešna predstava je da zato što su lezbejke, gej muškarci i biseksualne osobe različiti od heteroseksualnih osoba, mora biti da su onda osobe iz ovih zajednica međusobno slične. Istina je da su sve ovo zajednice unutar zajednice. S tim u vezi, zadatak je ne samo dati vrednost različitostima, već - osnovno - i prepoznati da različitost postoji.

Nedostatak role-modela: Ne samo što kod nas postoji nedostatak uzora u vidu istaknutih pojedinki koje su javne u svom identitetu (obradjeno u članku Web Savetovališta Labrisa u junu 2005.), već je jednako i sa uzorima otvorenih, javnih lezbejskih partnerskih odnosa. Najčešće, devojke i žene lezbejske orijentacije koje ostvaruju partnerske odnose to čine u tajnosti, za spoljni svet kao "prijateljice", "cimerke", "rodjake" i sl., nekada prirodu odnosa ne nazivaju lezbejskim odnosom ni pred samima sobom, ili nekada to "pokrivaju" (heteroseksualnim) brakom. Dalje, lako je tek, na žalost, ukazivati na "nevidljivost" starijih lezbejskih parova ili po drugim osnovama različitih (unutar različitih). Ponovo, ako pred sobom uopšte imamo izvesnu sliku lezbejskog para, ona najčešće sledi dominantne vrednosti. Plaća se danak tajnosti, izolacije, stida i "igranja uloga", straha i opresije (različiti pravni, emocionalni, porodični, ekonomski i bezbednosni razlozi), te su i vrste izbora limitirane.

Internalizovana homofobija: Biti javna što se tiče svoje lezbejske orijentacije može takodje izazvati diskriminaciju. Nekada su "out" parovi izloženi dodatnom pritisku.

Neki parovi nisu "out" ni prema sebi. Pod tim se podrazumeva da sebe ne opisuju da su u lezbejskom odnosu niti se kreću među parovima koji se ovako izjašnjavaju. Naravno, može se diskutovati da li je neko "za" ili "protiv" ma kojih naziva, jer za neke parove imati naziv za sopstveni identitet ili status može biti oslobadjajuće - struktura koja ima i svoj naziv se oseća bezbednom, umanjuje ili otklanja konfuziju i pruža u izvesnoj meri osećanje kontrole nad svojim životom - dok drugi parovi to vide kao nešto što će ih automatski diskvalifikovati u svakoj sferi života i ovo poimanje počinje od toga da lično zapravo ne mogu izaći na kraj sa imenovanjem jednog od svojih identiteta.

Zabrinutost izaziva to što je veoma teško živeti u stalnom strahu da ćete biti "otkriveni" od strane komšinica i komšija, koleginica i kolega i primarne porodice ili može biti i da će i Vaša partnerka imati problem sa nazivima. Praktično, ponavlja se danak internalizovane homofobije (obradjeno u članku Web Savetovališta Labrisa u junu 2004.), sada u okviru partnerskog odnosa, koji se ogleda u tome da je samopoštovanje partnerki sve niže, njihov strah se intenzivira i osećaju se nesrećnije. Profesionalno iskustvo autorke članka je visoka negacija pogubnog uticaja internalizovane homofobije na partnerski odnos kod većine lezbejskih parova sa kojima se sretala.

Vrednosti lezbejskog partnerskog odnosa / Pionirski poduhvat: Vrednosti koje autentično pripadaju lezbejskom partnerskom odnosu je teško izlistati, jer se, razumljivo, svi parovi koji nisu heteroseksualni, u izvesnoj meri, ipak vode iskustvima dominantno ponudjenih i učenih heteroseksualnih odnosa. Ovo jeste matrica u kojoj parovi druge orijentacije od heteroseksualne testiraju šta žele da zadrže, isprobaju ili odbace. U osnovi, prepoznaje se već "nasledje" heteroseksualnih imperativa u tome 1. da se sreća može naći samo u paru s drugom osobom i 2. da su duge partnerske veze najbolje. Nasledje nekada čini i odigravanje partnerskih odnosa kroz stereotipne rodne uloge. Zbog toga, jako je važno istraživati i kreirati sopstvenu praksu i ovo je, zapravo, pionirski poduhvat (i povezano sa nedostatkom role-modela).

Sopstvene prakse mogu biti različite. Neki parovi se odlučuju za monogamne odnose, neki se odmah na početku ili nešto kasnije dogovaraju da jedna od njih ili obe imaju seksualne kontakte i sa drugim osobama, dok jedna drugoj ostaju tzv. primarne partnerke, neke žene neće zasnivati "fixne" odnose, neće se posvetiti samo jednoj osobi ili i ako se odrede za jednu osobu, sa

njom neće ulaziti u čvršći odnos. Zbog svega, jednako je važno odabrati strukturu unutar lezbejskog partnerskog odnosa i saglasiti se u vezi "osnovnih pravila" partnerskog odnosa. Nekada teškoće nastaju u pregovaranju pravila, kršenju istih ili se par suočava sa reakcijama okruženja kroz predrasude prema uspostavljenoj strukturi (npr. pri pregovaranju pravila u okviru tzv. "otvorenih veza", neka pitanja o kojima partnerke odlučuju je mera informacija koju će saopštiti neposrednom okruženju, mera koju će partnerke deliti medjusobno, kao i pitanja vezana za siguran seks i sl.).

Neke teme sa kojima se sreću lezbejski parovi:

- Lezbejski parovi ne mogu imati probleme, jer to potvrđuje negativan stereotip o lezbejskim partnerskim odnosima. Ako imaju, automatski se aktivira mit dominantne kulture da su homoseksualni odnosi i onako osudjeni na propast.
- Mit da lezbejski parovi previše brzo započnu zajedničko življenje i da u vezi toga treba da se osećaju neprijatno. Često postoji preklapanje između činjenice da je jednoj partnerki potreban (rentiran) stan u periodu kratko nakon što je partnerska veza počela ili upravo treba da predje iz jednog u drugi, te i raspoloživost životnog prostora druge i ekonomski razlozi mogu pospešiti odluku da se usele zajedno. Ovo u svakom slučaju nije pravilo niti se posebno vezuje za seksualnu orijentaciju ili neke obrasce partnerskog odnosa.
- I u podržavajućem okruženju, par teško može uticati na sopstveni imidž. Parovi koji su "out" u okviru svog kruga prijateljica i prijatelja i imaju dugu partnersku vezu, nekada se osećaju izolovano kad naidju na teškoće: "Što smo duže zajedno, sve više nas idealizuju, a mi sve manje pričamo prijateljicama i prijateljima o našim problemima. Čak i jedna drugoj. Oni samo vide naše snage. A ja se osećam baš neuspešno." Ovo je drugi način naći se "in the closet".
- Diskutovanje razlika koje se tiču želje za vođenjem ljubavi. Šta bi to bilo «normalno» seksualno ponašanje? Umesto ovog mita, važno je dati pozitivnu konotaciju i vrednost razlikama, kao i ohrabriti partnerke da razmenjuju ideje, svaka o svojoj seksualnosti sa drugom. Neophodno je podsticati realizaciju seksualnosti «na svoj način» koji je odgovarajući za obe partnerke, umesto na tzv. «pravi način».
- Razne teme: Konflikt u vezi statusa samog partnerskog odnosa; Coming out; Kako se stres na poslu održava na partnerski odnos; Bar jedna partnerka je u

vezi sa nekom drugom osobom; Donošenje odluke da žive zajedno; Jedna partnerka želi «više prostora» u odnosu, a druga se u vezi toga brine; Ljubomora, nesigurnost, izolacija; Nasilje u lezbejskom partnerskom odnosu; Ponovno pregovaranje o «osnovnim pravilima» partnerskog odnosa; Odnos sa primarnim porodicama partnerki; Komunikacija se «ugasila» i postepeno osećaju da gube jedna drugu; Roditeljstvo; Partnerke su razdvojene i rade na «pozitivnom kraju» ili prelasku u novi oblik partnerskog odnosa; Promena vrednosnog sistema jedne ili obe u odnosu na početak partnerskog odnosa, itd.

ZAKLJUČAK

Važno je da devojke i žene lezbejske orijentacije uče o gradjenju partnerskih odnosa, ne samo kad je odnos u krizi. Nije jednostavno brzo pronaći alternativni okvir i jezik potreban za lezbejsku egzistenciju. Naročito je teško dobiti bitku sa sobom i prihvatiti sebe kao lezbejku (i partnerku kao lezbejku). U korišćenju psihološke asistencije u celokupnom procesu koji se tiče lezbejske egzistencije, zajedno sa stručnjakinjom imate mogućnost da iz početka ustanovite i opišete okvir koji Vama i Vašoj partnerki prija. Tačno je da nije jednostavno identifikovati friendly stručnjakinju. Ukoliko to i uspete, može se dogoditi da u svom privatnom okruženju poznaje jednu ili dve homoseksualne osobe (ili nijednu) za koje nije sigurno da uzimaju učešće na njenim porodičnim skupovima otvoreno predstavljene kao njene lezbejske prijateljice. Može biti da se sa lezbejkama (i još redje sa lezbejskim parovima) sreće samo profesionalno ili o lezbejskom pitanju zna samo iz istraživanja. Pri izboru stručnjakinje, važno je izmeriti koliko je spremna da stavi na proveru dominantne ideje i generalizacije o parovima uopšte i posebno o homoseksualnim parovima, a koliko je zadržala otvorenosti, nesigurnosti i radoznalosti. Suočene sa eventualnom nelagodnošću stručnjakinje u odnosu na specifičnosti lezbejske egzistencije koje iznosite, nemojte se truditi da svoje iskustvo «prilagodite» što bliskije vrednostima dominantne heteroseksualne kulture, već zatražite od nje da razume širi sistem od dominantnog, da razume koje značenje Vi i Vaša partnerka dajete izvesnom problemu i dajte joj do znanja da životna pitanja lezbejki i lezbejskih parova otvaraju ne samo lični, već i politički prostor. Ovo su samo neki od kvaliteta koje stručnjakinja mora da poseduje u radu sa osobama druge seksualne orijentacije od većinske i ne pristajete ni na

šta manje, jer zaslužujete jednako razumevanje za Vaša životna pitanja kao i svaka druga osoba.

Dušica Popadić

Decembar 2005.